

УДК 172.4:1

DOI <https://doi.org/10.32782/apfs.v042.2023.4>**Т. М. Дишкант**ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5026-7913>кандидат філософських наук,
доцент кафедри філософії

Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут»

Я. В. ТарароєвORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0734-0804>доктор філософських наук, професор,
професор кафедри філософії

Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут»

ДОСЛІДЖЕННЯ ВІЙНИ З УРАХУВАННЯМ ЇЇ СУЧАСНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ З ПОЗИЦІЇ ЕТИЧНОЇ РЕФЛЕКСІЇ

Постановка проблеми. Згідно з відомим етичним парадоксом, сформульованим Овідієм в «Метаморфозах», людині властиво поводитися таким чином: «Бачу добро я, хвалю, але до поганого я все ж волюю». Незважаючи на усвідомлення того, що війна завжди пов'язана з крайнім ступенем насильства, що в етиці, безумовно, визнається як зло, вона залишається панівним способом вирішення суттєвих конфліктів у суспільстві. Такий стан справ особливо небезпечний у наш час, оскільки з розвитком науково-технічного прогресу та задіянням його у військово-промислому комплексі, військовий потенціал основних геополітичних гравців, при його застосуванні, здатний поставити все людство на межу виживання.

У свою чергу етика – це якраз і є вчення про організацію спільного існування, яке має регламентно-нормативним інструментарієм забезпечити не лише виживання, а й розвиток суспільства. Вона не є набором догм, а є живим, зацікавленим роздумом про докладання моральних зусиль з метою найкращого забезпечення людського гуртожитку. У цьому відношенні і є актуальним розгляд сучасної трансформації війни в етичному дискурсі, щоб мати можливість зрозуміти, куди вона спрямована – у бік гуманізації чи дегуманізації військових засобів та дій.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Світова філософська думка має серйозну традицію вивчення війн. Відповідно до існуючої структуризації філософського знання на області, зайняті розглядом певної проблематики, можна говорити про онтологічні дослідження у вирішенні проблеми сутності війни, антропологічні аспекти розгляду природи людини, як джерела воєн, зусилля релігійної філософії в усвідомленні війни, як Божественного промислу і т.п.

Предметом етичної рефлексії війна стає з часів Античності. Вже у творах Платона і Аристотеля розглядаються питання, що становлять моральну

оцінку війни: чи може бути морально виправдана війна і якщо так, то в яких випадках; що означає справедливість на війні; як із етичних позицій воїн має діяти на полі бою. Специфіка світогляду Середньовіччя визначає і ракурс етичного розгляду війни. Так Августин Аврелій розглядав її як покарання за гріхи. Він розглядав низку моральних правил як критерії, що дозволяють судити, чи ця війна є справедливою чи ні. Зародження ранньобуржуазного суспільства, що супроводжувалось становленням національних держав, внесло свої корективи в етичний концепт війни. Голландський юрист та державний діяч, філософ Гуго Гроцій поєднує етичне та правове поле розгляду війни, секуляризуючи його.

Сучасна трансформація світу пов'язана з кількома найважливішими аспектами – впливом НТП на всі сфери суспільного та приватного життя, глобалізацією економіко-політичного простору, встановленням постмодерної ідеології як головної. Вплив всіх цих факторів на розгляд війни в етичному дискурсі, так чи інакше, аналізували Г. Мюнклер, Г. Шамаю, Д. Любен, Мартін ван Кревельд, М. Уолцер, Б. Оренд та ін.

Ціль. Простежити тенденції зміни етичного дискурсу у зв'язку із сучасною трансформацією війни.

Методологія. Використані інформативно-цільовий аналіз теоретичних матеріалів на тему дослідження, генеалогічний метод, метод оцінювання війни з етичних позицій.

Основна частина. Етику прийнято визначати як вчення про мораль і відносити до розділу практичної філософії, тобто до тієї галузі знань, яка, згідно з І. Кантом, основною задачею має пошук відповіді на запитання «Що людина повинна робити?». Метою практичної філософії зазвичай визначають спрямованість на досягнення блага. Особливість етики полягає в тому, що вся різноманітність як суб'єкт-суб'єктних, так і суб'єкт-об'єкт-

тних відносин розглядається під специфічним кутом зору, а саме через призму категорій «добро» та «зло». Мораль поняття багатоаспектне, вкажемо тут деякі основні з них: по-перше, її можна визначити як систему норм, що забезпечує можливість гуртожитку людини на основі доброї волі; по-друге, як прагнення до вищого блага, що підпорядковує всі проміжні цілі суб'єкта, і по-третє, як вчення про чесноти, про ту моральну основу, що дозволяє розрізнення добра і зла.

Поняття «війна» також є полемічним. «Війна – це не річ, яку можна запросто визначити категоріально», – стверджував Хофмайстер [8]. При широкому підході війну визначають як організовані дії, що здійснюються з метою нанесення максимальної шкоди противорчій стороні. У цьому плані має, наприклад, сенс знамените формулювання Гоббса «війна всіх проти всіх», яке він використовує по відношенню до природного стану людства. Залежно від задіяних засобів за такого підходу до війни можна говорити про економічну, інформаційну, культурну та інші види воєн, залежно від того, які саме засоби використовуються для заподіяння шкоди. У класичному розумінні війна – це конфлікт між політичними утвореннями (державами, політичними угрупованнями тощо), що відбувається у формі бойових дій між їхніми збройними силами. Основним засобом досягнення цілей у класичній війні є організована збройна боротьба.

Війна – явище невідбутне, вона супроводжує людство протягом усієї його історії. Історики підраховали, що за 5,5 тисячі років людської цивілізації люди жили у мирі всього 300 років – по тижню у століття. При розгляді війни зазвичай використовують два підходи: або розглядають її цілісно, як якесь специфічне соціальне явище, або концентрують увагу на її «внутрішній кухні». У першому випадку намагаються дати відповідь на запитання «чому існує війна?», а у другому – «як вона ведеться?».

Субстанційність і універсальність філософського підходу при відповіді на перше питання, призводить до здогадних онтологічних («боротьба – батько всього» Геракліт) або антропологічних («людина за природою є злою, жадібною і зіпсованою» Макіавеллі, Гоббс) причин існування воєн. Загалом по відношенню до війни можливі діаметрально протилежні ставлення – від її справдовування до категоричного засудження.

За будь-якого підходу, проте, війна – це акт насильства і як така вона здається повинна була б повністю випадати з етичного поля. Якщо етика говорить про норми, що регулюють поведінку людини так, щоб можливий був її гуртожиток з іншими людьми, то війну визначають як «протисторожство сил, які неможливо скоординувати та примирити» [8]. Тобто виникнення ситуації війни вже свідчить про поразку етики. Але незважаючи

на це, війна входить у поле зору етики вже хоча б тому, що тут обов'язково оперують парними категоріями, які відображають позитивну шкалу належного до виконання і негативну шкалу належного до уникнення. Отже, поняття «зло» також є центральним поняттям моральної свідомості. А війна оцінюється саме як зло і протиставлена щодо цього миру. Ці поняття нерозривно пов'язані діалектично. Одне не може існувати без іншого. Досліджуючи природу зла, людство може сподіватися зменшувати його, впливаючи на причини його існування, що дає змогу встановленню більш тривкого миру. Так І. Кант стверджував, що, незважаючи на те, що зіпсованість людської природи змушує людей вдаватися до насильства, почуття самозбереження, яке також невід'ємно властиве людині, спонукає її, зрештою, шляхом поступового реформування цивільного устрою та міжнародного права, перейти в стан вічного миру, що великий німецький філософ визнавав найвищим політичним благом.

Виправдання причин війни як соціально зумовленого виду людської діяльності призводить до задіяння такого поняття як «справедливість», яке так само належить як до етичного, так і до правового дискурсу, про що свідчить навіть складові частини даного слова (*с-праве-*дливність – те, що є відповідним до права). У зв'язку з цим перегином етичної та правової сфери, особливо тоді, коли пішла тенденція поєднувати правову сферу з політичною, і виникає одна із труднощів розгляду війни, як справедливої події, в етичному полі. Етика націлена на абсолютне – абсолютна, тобто загальнообов'язкова система норм, абсолютна система цінностей, у той час як політико-правова система протисторожчих сторін може істотно відрізнятись.

Грунтовне теоретичне опрацювання погляду на війну не як на безумовне зло, але як на явище, що має можливі моральні підстави, починається з праць Аврелія Августина. Він говорить про можливість справедливої війни, яка починається за умови дотримання ряду моральних правил (яких згодом отримали назву «*jus ad bellum*», у перекладі з латинського буквально – «право на війну») і ведеться відповідно до ще одного набору моральних принципів («*jus in bello*», буквально – «право під час війни»). Як зазначає він у своєму творі «Град божий»: «Заповіді "не вбивай" аж ніяк не переступають ті, хто веде війни з наказу Божого або, ті, хто будучи в силу Його законів, тобто в силу найрозумнішого і найправосуднішого розпорядження, представниками суспільної влади, карають лиходіїв смертю» [3, р. 30]. Але Аврелію Августину достатньо було класифікації існуючих спільнот людей на Град Божий (лат. *civitas Dei*) та Град Земної (лат. *civitas terrena*), що забезпечувало можливість воєнних дій з релігійних підстав. Дер-

жава ж або будується на ідеї справедливості, або перетворюється на розбійницьку зграю. З ускладненням політичної карти світу природне право різних держав доповнює позитивне право, диференціюючи та ускладнюючи політико-правову систему протиборчих сторін. Сучасні міжнародні організації навряд чи мають достатній авторитет для справедливого арбітражу. Тому у сьогоднішній, сторона, що виграла, цілком може оголосити свої мотиви вступу у війну первісно справедливими, а бажаним спертися на справжню справедливість у вищому її значенні залишається сподіватися на праведний суд божий, якщо вони віруючі люди, або на те, що історія все зрештою розсудить.

Про справедливу війну говорять не лише тоді, коли розглядають її як цілісне явище, а й тоді, коли розбирають, якими методами вона проводиться, тобто тоді, коли говорять про правила ведення війни. Як писав відомий американський політичний філософ Майкл Уолцер: «Про війну завжди судять двічі: спочатку розглядаються причини, які спонукали держави до розв'язання війни, а потім – використовуваними засоби. Перше судження має характер прикметника: ми говоримо, що ця війна є справедливою чи несправедливою. Друге має характер прислівника: говоримо, що війна ведеться справедливо чи несправедливо» [11, р. 21].

Соціокультурний простір у стані війни вимагає вироблення правил і норм, що регулюють взаємини представників протиборчих сторін, тобто свого власного етичного поля, для того, щоб не виродитись у бійню та геноцид. Таким чином етична проблема вироблення системи норм, що забезпечує можливість гуртожитку людини, в тому числі і з урахуванням того, що війна має закінчуватися мирним договором, є універсальною, але інваріантно представленою за різних соціальних станів. Так, наприклад, І. Кант у цьому відношенні давав наступні настанови: «Жодна держава під час війни з іншою не повинна вдаватися до таких ворожих дій, які унеможливили б взаємну довіру в майбутньому стані миру... Це безчесні військові хитрощі. Адже і під час війни має залишатися хоч якась довіра до способу думок ворога, бо інакше не можна укласти мир і ворожі дії перетворяться на винищувальну війну (*bellum infernale*)» [9]. При цьому ця етична рекомендація має і стратегічне значення. Як показує історія, сьогоднішній противник може завтра стати вже союзником, як це було, наприклад, у відносинах Англії, Франції та Голландії: Англія спільно з Францією боролася проти Голландії у війні 1672-1679 р.р., а через 22 роки, в 1701-1714 р.р. почалася війна за Іспанську спадщину, у якій Англія виступала разом із Голландією вже проти Франції.

Як було зазначено вище, етику не можна вважати єдиним монолітним знанням. І ситуація війни як особливого роду насильства з особли-

вою силою порушує питання про чесноти, як про моральну основу людини. Тут також стикаються із прагненням етики до вироблення універсальних норм та принципів як із проблемою. Ця проблема пояснюється багатьма факторами. Наприклад, ставлення до солдатів і ставлення до ворожих солдатів різні; принципи управління з боку військового керівництва і військового командуючого також різні, принципи управління при наступі відрізняються від принципів управління при відступі. Найчастіше вивчення такого роду питань має тенденцію спиратися на особисті враження та біографічні дані, тут же можуть допомогти і роботи публіцистично-філософського характеру. Можна тільки констатувати, що основні питання, прив'язані до понять добра і зла, насильства та миру, як правило, розглядаються у певних контекстах.

Однією з основних умов мати можливість апелювати до етичного дискурсу при описі чеснот учасників бойових дій є етично виправданий характер війни, тобто насильство буде виправдане, якщо воїн бере участь у справедливій війні. До чеснот в умовах класичної війни зазвичай відносили такі якості як милосердя до пораненого ворога, який здається у полон, до мирного населення (насильницькі дії проти беззбройних людей безчесні і прирівнювалися до злочину), відвагу, мужність, що доходить до здатності до самопожертви, що є героїзмом воїна: «Не кров, що закривавляє зброю воїна, робить його героєм, а готовність до самопожертви, що рятує всіх інших. І характеризує героя саме ця жертвовність, а не його боєдатність» [10, S. 143].

Трансформація світу під впливом науково-технічного прогресу, що проник у всі сфери життєдіяльності, породжує нові проблеми, у тому числі і в етичному полі розгляду війни. Розглянемо деякі з них.

У сучасному світі класична війна, «опинившись у лещатах між ядерною зброєю з одного боку та конфліктами низької інтенсивності з іншого» [7, р. 146], залишає геополітичну арену. Наявність ядерної зброї в основних геополітичних гравців є стримуючим фактором, перешкоджаючи прямому зіткненню щодо рівних суперників. Застосування ядерного потенціалу в бойових діях якраз і призвело б до тієї «винищувальної» війни, про яку попереджав І. Кант.

Натомість у світі зростає кількість так званих асиметричних воєн чи інакше – конфліктів низької інтенсивності. Істотний дисбаланс у військовій силі не є етичною перешкодою для застосування всієї військової сили проти противника. Більш того можливість застосування перевищуючого військового потенціалу в деяких джерелах оголошують втіленням мрії про «безкровні війни», завуваючи тим самим масштабні жертви протилежної сторони: «Різниця між голлівудськими

бойовиками та пост-модерністською війною невиразна. Війна прийнятна, тільки коли зведена до рівня відеоігри з зумовленою перемогою "хороших хлопців"» [4, р. 69].

Однак сучасна картина світу, яка є розмиотою постмодерністською ідеологією, демонструє ставлення як до безсуб'єктності не лише під час розгляду жертви, а й під час розгляду активної сторони військових дій. У сучасному етичному дискурсі актуальне обговорення проблеми моральної відповідальності операторів дронів, які вражають ворога (незважаючи на загрозу супутніх втрат серед мирного населення), і не наражаються на ризики для життя, що хоч якось виправдовує агресивні дії на війні. Адже недарма здатність наражати своє життя на небезпеку, що межує з самопожертвою, завжди раніше відносили до військової чесноти. Якщо згадати знамените порівняння Клаузевіця війни з дуеллю, то в цьому випадку дуель обертається банальним убивством. «Концептуальний генезис дрону знаходиться в контексті етико-технічної економії життя та смерті, в якій технологічна влада замінює неминучу самопожертву. Там, де, з одного боку, будуть доблесні воїни, які готові пожертвувати собою заради спільної справи, з іншого – будуть лише примарні пристрої» [6, р. 86].

І в першому, і в другому випадку відбувається виключення людини з воєнних дій, і саме в другому – як суб'єкта моралі. Знеособлення жертви полегшує прийняття цього фактору у військовому дискурсі, знімаючи з суб'єкта військової дії тягар відповідальності. Трансформація суспільства під впливом технічного прогресу дедалі більше спрямовує його рух до варварства. Як зазначив відомий французький філософ і соціолог Е. Морен, сьогодні ми спостерігаємо «варварство технічне, варварство розрахунку, яке ігнорує людське в людині, тобто людське життя, людські почуття, людські пориви, людські страждання» [2]. З удосконаленням військових засобів місце морального прогресу посідає моральна деградація. Така десуб'єктивація вільних чи мимовільних учасників воєнних дій в епоху зброї масової поразки загрожує призвести до «вічного миру лише на гігантському цвинтарі людства».

Щодо такого найважливішого етичного поняття як справедливість, то в сучасному військовому дискурсі перехід до асиметричних війн не дає можливості говорити про справедливу війну щодо «*ius in bello*». Та й щодо причин, що призвели до розв'язання війни, поняття «справедлива війна» все частіше намагаються замінити словосполученням «виправдана війна», виводячи це явище з етичного поля.

Наприкінці торкнемося ще одного моменту, що впливає на сучасну етичну рефлексію війни. Одним із найважливіших аспектів етики

є питання вищого блага, прагнення якого організує людське життя загалом як таке, що має сенс. Поняття вищого блага є одним з найбільш складних понять. Як найбільш доступні усвідомленню та досягненню критеріїв вищого блага приймалися такі як: задоволення (гедонізм), щастя (евдемонізм), користь (утилітаризм).

Сучасна війна знаходиться абсолютно в парадигмі сучасної етики утилітаризму, де користь, як найвище благо, цілком ефективно калькулюється. Подібний підхід спрямовує роздуми пошуковців на те, грою з якою сумою вигід є будь-який алгоритм дій. «Відомо, що система традиційно та потужно допомагає собі війною, щоб вижити та відновитися. Сьогодні механізми та функції війни інтегровані в економічну систему та механізми повсякденного життя» [5, р. 55]. Це відбувається і у сучасному етичному дискурсі розгляду війни.

Висновки. Незважаючи на те, що, здається, важко знайти більш протилежні предмети розгляду, як моральність та війна, аналіз показує, що було б, принаймні, непередбачливо та злочинно безтурботно за допомогою інструментарію етичної дисципліни не досліджувати сутність війни, її методи, засоби та способи ведення. По-перше, залишити без морального нормативно-регулятивного контролю даний соціокультурний та соціально-психологічний феномен, сутність якого насильство, означає допустити крайній ступінь його руйнівності, після якого якщо і буде мир, то лише подібний до того, який присутній на цвинтарі, за влучним висловом І. Канта. По-друге, не можна упускати хоч найменшого шансу позбутися війни. І це можливо лише при дослідженні її сутності, генези, структури, форм прояви. Війна – це зло, і романтизують її, як робив, наприклад, Ф. Ніцше саме у разі занепаду моралі. Не можна перемогти зло, не осягаючи його коріння.

«Ніякий прогрес не може бути абсолютно застрахований на постійний поступальний розвиток», – попереджав Е. Морен [2]. На жаль, розгляд сучасних тенденцій трансформацій війни в етичному плані призводить поки що до невтішних висновків. Такі фактори, як то науково-технічний прогрес і повсюдність постмодерністської ідеології, роблять людину надлишковим елементом сьогоднішньої картини світу, в тому числі і військової, що видно з актуалізації абсолютно нових напрямків досліджень військової етики. Наприклад, зараз активно розробляється етика дронів. Десуб'єктивація виключає гуманізм. Ситуація погіршується ще й тим, що сама етика трансформується під впливом тих самих чинників і втрачає чинність повинності, що забезпечує порядок соціального простору, рухомим стає оцінювання, «гра з яким цілком може привести до подвійних стандартів, що виключають мораль, як регулятор» [1, с. 142].

Література

1. Дишкант Т.М. Межа «я» і фактор зовнішніх обставин або метафізика свободи. *Багатомірність людини та культури у філософських ландшафтах* : монографія / О.О. Дольська, Н.Б. Годзь, О.М. Городиська, Т.М. Дишкант, Ю.С. Тагліна. Харків, 2021. С. 122–149.
2. Морен Е. К пропасти? / перекл. Г. Наумовой, 2011. URL: <https://djvu.online/file/BU2mwQvpR3Lye> (дата звернення: 01.09.2023).
3. Augustine City of God / trans. by Marcus Dods. Moscow, Idaho : Roman Roads Media, LLC, 2015. 835 p.
4. Bard A., Söderqvist J. The Netocrats – The Futurica Trilogy / trans. by Neil Smith. Stockholm : E-BOOK PRODUCTION: STOCKHOLM TEXT, 2012. 802 p.
5. Baudrillard J. Consumer Society / trans. by George Ritzer. London : SAGE Publications Ltd, 1998. 208 p.
6. Chamayou G. A theory of the drone. / trans. by Janet Lloyd. New York : The New Press, 2015. 292 p.
7. Creveld Martin van Transformation of war. New York : The Free Press A Division of Simon & Schuster Inc., 1991. 197 p.
8. Hofmeister H. Der Wille zum Krieg oder die Ohnmacht der Politik: ein philosophisch-politischer Traktat. Göttingen : Vandenhoeck & Ruprecht, 2001. 160 S.
9. Kant I. Zum ewigen Frieden. Ein philosophischer. URL: <https://oxnzeam.de/wp-content/uploads/2015/11/kant-zum-ewigen-frieden.pdf> (дата звернення: 29.08.2023).
10. Münkler H. Kriegssplitter: Die Evolution der Gewalt im 20. und 21. Jahrhundert. Berlin : Rowohlt, 2015. 400 S.
11. Walzer M. Just and unjust wars. New York : Basic Books, 2006. 361 p.

Анотація

Дишкант Т. М., Тараров Я. В. Дослідження війни з урахуванням її сучасної трансформації з позиції етичної рефлексії. – Стаття.

У статті пропонується розглянути війну спочатку в класичному її розумінні, а потім з урахуванням тих трансформацій, які відбулися в ній під впливом фундаментальних змін у сучасній картині світу. Розгляд проводиться з позицій етики як вчення, націленого на виявлення загальнообов'язкової системи норм та передбачаючого існування системи абсолютних цінностей. Доводиться можливість та важливість оцінювання такого складного соціокультурного явища, сутністю якого у будь-якому випадку є насильство з точки зору морального підходу. Мораль при цьому є багатоаспектним поняттям. У статті враховуються наступні з них: мораль як система норм, що забезпечує можливість гуртожитку людини з урахуванням її доброї волі; як прагнення до вищого блага, що підпорядковує всі проміжні цілі суб'єкта, і як вчення про чесноти. Показано, що дослідження феномена війни діалектичним чином пов'язане з розглядом феномену миру: це парні категорії і одна не може існувати без іншої. В історичній перспективі розглянуті підходи, що становлять моральну оцінку війни, і виявлені пов'язані з ними труднощі.

Трансформація сучасного світу, яка пов'язана з впливом науково-технічного прогресу на всі сфери

життєдіяльності, глобалізацією економіко-політичного простору, встановленням постмодерної ідеології як головної, породжує нові проблеми, в тому числі і в етичному полі розгляду війни. Класична війна, стримувана найпотужнішим ядерним потенціалом основних геополітичних суб'єктів, поступово поступається місцем асиметричним війнам, чи інакше – конфліктам з низькою інтенсивністю. Асиметричність військового потенціалу протиборчих сторін вже ставить під сумнів можливість справедливих сучасних воєн. Можливість застосування військової техніки без необхідності наражати своє життя на небезпеку, породила проблему відповідальності за свої дії і поставила під сумнів існування військових чеснот. Розглядають ці проблеми у новій етичній програмі, яка називається «етикою дронів». Загалом трансформація картини сучасного світу така, що людина стає тут надлишковим елементом. Десуб'єктивація виключає гуманізм. Ситуація погіршується ще й тим, що сама етика трансформується під впливом тих самих чинників і втрачає чинність, яка забезпечує порядок соціального простору.

Ключові слова: війна, війна і мир, справедлива війна, етика, трансформація війни, десуб'єктивація сучасної картини світу.

Summary

Dyshkant T. M., Tararoyv J. V. The study of war taking into account its modern transformation from the standpoint of ethical reflection. – Article.

The article proposes to consider the war first in its classical understanding, and then taking into account those transformations that took place in it under the influence of fundamental changes in the modern picture of the world. The review is conducted from the standpoint of ethics as a teaching aimed at identifying a universally binding system of norms and presupposing the existence of a system of absolute values. The possibility and importance of evaluating such a complex sociocultural phenomenon, the essence of which in any case is violence from the point of view of a moral approach, is proved. At the same time, morality is a multifaceted concept. The article takes into account the following of them: morality as a system of norms that ensures the possibility of a person's dormitory, taking into account his good will; as a desire for the highest good, which subordinates all the intermediate goals of the subject, and as a doctrine of virtues. It is shown that the study of the phenomenon of war is dialectically related to the study of the phenomenon of peace: these are paired categories and one cannot exist without the other. In the historical perspective, the approaches that make up the moral assessment of the war are considered, and the difficulties associated with them are revealed.

The transformation of the contemporary world, which is connected with the influence of scientific and technical progress on all spheres of life, the globalization of the economic and political space, the establishment of postmodern ideology as the main one, gives rise to new problems, including in the ethical field of consideration of war. Classical war, restrained by the most powerful nuclear potential of the main geopolitical entities, is gradually giving way to asymmetric wars, or otherwise – low-intensity conflicts. The asymmetry of the military

potential of the opposing sides already calls into question the possibility of just contemporary wars. The possibility of using military equipment without the need to put one's life in danger gave rise to the problem of responsibility for one's actions and called into question the existence of military virtues. A new ethics program called "drone ethics" addresses these issues. In general, the transformation of the picture of the modern world

is such that man becomes a redundant element here. Desubjectification excludes humanism. The situation is worsened by the fact that ethics itself is transformed under the influence of the same factors and loses its validity, which ensures the order of the social space.

Key words: war, war and peace, just war, ethics, transformation of war, desubjectivation of the modern picture of the world.